

Μανταλίνα Ψωμά

Παρόλο που προτιμώ την αφηρημένη ζωγραφική από την ρεαλιστική, στην περίπτωση της Μανταλίνας Ψωμά, τα έργα της κατέκτησαν ξεχωριστή θέση στις προτιμήσεις μου, από την πρώτη της κιόλας εμφάνιση στο χώρο της τέχνης και την Γκαλερί Ρεβέκκα Καμχή. Κι αυτό γιατί είναι ένα κράμα μεταξύ ζωγραφικής, κινηματογράφου και κλασικού μυθιστορήματος. Η συνέντευξη που ακολουθεί ενώ ξεκίνησε με αφορμή τα καινούργια της έργα, λάδι σε καμβά και μελάνια bic πριν δύο εβδομάδες, σε πραγματικό χρόνο ανήκει σ' έναν διάλογο που έχουμε ξεκινήσει εδώ και καιρό μεταξύ μας, όπου στο μεσοδιάστημα παρεμβάλλεται η επίσκεψή μου στο εργαστήριό της τον Σεπτέμβριο του 2019, κυρίως όμως αυτό που κρατάει ζωντανό τον διάλογο μεταξύ μας, είναι η κοινή γλώσσα και ο κώδικας επικοινωνίας, τον οποίο παραθέτουμε σ' εσάς να τον αποκωδικοποιήσετε.

Της Έφη Μιχάλαρου

Φωτό: Αρχείο Μανταλίνας Ψωμά

Παρακολουθώντας το έργο σας κα Ψωμά, όλα αυτά τα χρόνια, παρατηρούμε, ότι ενώ γειτνιάζει με την ζωγραφική του Richter και του Hopper, ακόμη-ακόμη και του Balthus και σίγουρα έχει αναφορές, εν τέλει, όμως, δεν μοιάζουν. Ποιες είναι οι “εκλεκτικές συγγένειες” κατά Γκαίτε, για σας, με όλους αυτούς τους μεγάλους ζωγράφους και ποια τα σημεία απόκλισης;

Η ρεαλιστική ζωγραφική του Richter λειτούργησε για μένα κυρίως ως μέσο “απενεχοποίησής” μου για την απόφασή μου να τολμήσω να ζωγραφίσω πιο ρεαλιστικά στα τέλη της δεκαετίας του '80, όταν ετοιμάζα την πτυχιακή μου στη Σχολή Καλών Τεχνών του Βερολίνου, καθώς το κλίμα που επικρατούσε τότε στη σχολή ήταν πολύ αρνητικό απέναντι στη ζωγραφική, πόσο μάλλον την ρεαλιστική. Παράλληλα, μου άρεσε πολύ η ατμόσφαιρα που έβγαζαν τα ασπρόμαυρα αυτά έργα του. Μέχρι τώρα άλλωστε χρησιμοποιώ την τεχνική του “φλουταρίσματος” σε έργα μου αλλά, αντίθετα από τον Ρίχτερ που το κάνει σε όλα τα ρεαλιστικά του έργα, για μένα λειτουργεί απλά σαν μία ακόμα τεχνική, όπου και όταν μου χρειάζεται, όταν θέλω να δώσω την εντύπωση της ταχύτητας ή του βάθους, του “μη εστιασμένου” δηλαδή. Επίσης με επηρέασαν πολύ τα κείμενα του Richter για τη ζωγραφική. Στα τέλη της δεκαετίας του '80 ανακάλυψα τον Hopper και είχα την τύχη το 1991 να θαυμάσω και από κοντά κάποια έργα του στην έκθεση Metropolis στο Martin-Gropius Bau, στο Βερολίνο. Ο Hopper υπήρξε για μένα “Αποκάλυψη”, αντίστοιχη παλαιότερων ζωγράφων, όπως των Vermeer, Hans Holbein, Lucas Cranach κ.ά. Ωστόσο, θεωρώ τον εαυτό μου πιο ανθρωποκεντρικό από τον Hopper και για αυτόν τον λόγο επιμένω πολύ περισσότερο σε κάποια χαρακτηριστικά, που τονίζουν την έκφραση και τα συναισθήματα και ό,τι αυτά αποπνέουν, όταν και όποτε εμφανίζονται άνθρωποι στους πίνακές μου. Πράγματι και ο Balthus ανήκει στους ζωγράφους που με έχουν επηρεάσει, όχι όμως θεματικά, αλλά στον τρόπο που σκηνοθετεί τα έργα του και στην χρωματική του παλέτα. Ακόμα και τώρα, όποτε ψάχνω για μια απόχρωση και μπλοκάρω, συχνά με βοηθάει ένα ξεφύλλισμα σε έναν χοντρό κατάλογο με έργα του...

Όπως γνωρίζουμε, σπουδάσατε ζωγραφική στο Βερολίνο, όπου ζήσατε και εργαστήκατε την περίοδο 1985-2001, αυτό είναι οφθαλμοφανές στο έργο σας, καθώς και οι επιρροές σας, αφού οι σκηνές που αποτυπώνονται στον καμβά σας, έχουν μεγάλη συγγένεια με τους φωτογράφους της λεγόμενης σχολής του Ντύσσελντορφ. Πόσο σας επηρέασε το συγκεκριμένο περιβάλλον;

Η σχολή του Ντύσσελντορφ δεν με επηρέασε ιδιαίτερα, συνειδητά τουλάχιστον. Μόνο ο Thomas Ruff με τα τεράστια πορτραίτα του, με επηρέασε την περίοδο που επέστρεψα πάλι στην ρεαλιστική ζωγραφική, τέλη της δεκαετίας του '90 και χρησιμοποίησα τους φίλους μου και τους συγγενείς μου στα έργα μου, να κοιτούν επίμονα τον θεατή... (Το διάστημα 1992-98, κυρίως λόγω ανασφάλειας, δοκίμασα την τύχη μου σε πιο αφηρημένα σχήματα ζωγραφικής σε μία προσπάθεια να είμαι πιο συγχρονισμένη με την “εποχή” μου). Οι σκηνές που αποτυπώνονται στον καμβά μου, απορρέουν περισσότερο από τον κινηματογράφο. Έχω εμπνευστεί και επηρεαστεί από αγαπημένους σκηνοθέτες όπως τον Χίτσκοκ, τον Λιντς, τον Βέντερς, τον Κισλόφσκι, τον Ταρκόφσκι, τον Μπουγιουέλ, τον Αντο-νιόνι, τον Αγγελόπουλο και πολλούς άλλους. Λόγω Βερολίνου, μιας ιδιαίτερα σινεφιλ πόλης, αλλά και λόγω άνεσης χρόνου, εκείνα τα χρόνια μπόρεσα να δω πάρα πολλές ταινίες. Ωστόσο οι σκηνές που αποθηκεύω προς επεξεργασία στο αρχείο μου, προέρχονται από ταινίες, κυρίως τρόμου, αδιάφορες καλλιτεχνικά που βλέποντάς τις σε “fast forward” ανακαλύπτω εικόνες που μου χρησιμεύουν για τη δημιουργία του δικού μου σκηνοικού, πράγμα που συνεχίζω να κάνω και εδώ, στην Αθήνα, φυσικά. Νομίζω ότι το βασικό στοιχείο που επηρέασε τη ζωγραφική μου, από την παραμονή μου στο Βερολίνο, είναι οι εμπειρίες που έζησα εκεί και το φως, με την κυριολεκτική έννοια, η μουντάδα και το κρύο του

ευρωπαϊκού Βορρά, στοιχεία που με εμπνέουν για δημιουργία αλλά όχι για μακρόχρονη παραμονή...

Γιατί αποφασίσατε να επιστρέψετε στην Ελλάδα μετά από τόσα χρόνια; Το μετανιώσατε; Πιστεύετε ότι αν είχατε παραμείνει στο Βερολίνο, θα είχατε μία άλλη πορεία και ίσως μία διεθνή καριέρα;

Στο τέλος της προηγούμενης απάντησής μου, απάντησα εν μέρει και σε αυτήν την ερώτηση... Ο κύριος λόγος της απόφασής μου να επιστρέψω Ελλάδα ήταν ότι με είχε κουράσει πάρα πολύ το κλίμα του Βερολίνου. Τα 15 χρόνια παραμονής μου εκεί με είχαν κάνει να νοιώθω μεγαλύτερη νοσταλγία και από τον Οδυσσέα... Μία έκθεση που διοργάνωσε ο Αντωνίτσας το 2000 στην Ύδρα, όπου συμμετείχα και ήταν η αφορμή να μείνω ενάμιση μήνα στο μαγικό αυτό νησί, σε συνδυασμό με την συνεργασία μου, που ξεκινούσε τότε, με την Ρεβέκκα Καμχή, ήταν οι παράγοντες που συνέβαλαν στην απόφασή μου να επιστρέψω Ελλάδα. Δεν ξέρω αν θα είχα μια διαφορετική πορεία στο Βερολίνο. Η αλήθεια είναι πως οι επαγγελματικές σχέσεις που απέκτησα στο Βερολίνο προήλθαν από την επιτυχία που είχα εδώ στην Ελλάδα, νομίζω κυρίως λόγω της αυτοπεποίθησης που απέκτησα και τόλμησα να κάνω κάποια πιο εξωστρεφή βήματα. Το γεγονός ότι δεν είμαι Γερμανίδα σε συνδυασμό με την ενοχική φύση μου, δε με βοηθούσε τα χρόνια που ήμουν Βερολίνο στο κομμάτι αυτό. Ωστόσο αγαπώ το Βερολίνο ίσως περισσότερο και από την Αθήνα και κάθε φορά που το επισκέπτομαι νοιώθω σαν να ανήκω εκεί...

Παρόλο που δεν μου αρέσει ιδιαίτερα η σύγχρονη ρεαλιστική ζωγραφική, παρά επιλεκτικά, τα δικά σας έργα με αγγίζουν βαθιά. Κι αυτό γιατί είναι σαν σκηνές από κινηματογραφικές ταινίες κυρίως ψυχολογικά θρίλερ ή Film noir, σαν αποσπάσματα κλασικής λογοτεχνίας, αλλά και σαν σύγχρονα φωτογραφικά πλάνα, όπως προανέφερα. Κυρίως όμως, μου αρέσουν γιατί είναι τόσο λιτά και ποιητικά που αγγίζουν, αν υπάρχει ο όρος τον ρεαλιστικό μινιμαλισμό. Ποιες είναι οι πηγές εμπνευσής σας και πώς καταφέρνετε να διηγηθείτε με ένα τρόπο τόσο μίνιμαλ και ταυτόχρονα ρεαλιστικό, αλλά όχι ωμό, ποιητικό αλλά όχι δραματικό τις ιστορίες σας, στον καμβά;

Χαίρομαι ιδιαίτερα που η δουλειά μου καταφέρνει και αγγίζει έναν άνθρωπο σαν εσάς που σας απωθεί ο ρεαλισμός! Μου αρέσει και ο όρος ρεαλιστικός μινιμαλισμός! Η αλήθεια είναι πως και μένα την ίδια, σπάνια μου αρέσει η σύγχρονη ρεαλιστική ζωγραφική, αλλά και γενικότερα η σύγχρονη ζωγραφική, γιατί συνήθως περιορίζεται στην απεικόνιση, που είναι βαρετή, ή στην ζωγραφική για την ζωγραφική, εξίσου βαρετή αν όχι ακόμα πιο αδιάφορη, είτε στην αυθαίρετη αυτοαπασχόληση και αυτοϊκανοποίηση, είτε σε μία αναπαραγωγή μιας mainstream αντίληψης. Γενικά, σπάνια βλέπει κανείς κάτι αυθεντικό που μπορεί ταυτόχρονα να αγγίζει τον θεατή και να “πει” κάτι πραγματικά ενδιαφέρον. Ένας ζωγράφος που με έχει επηρεάσει βαθιά, από τα πρώτα μου βήματα στην ρεαλιστική ζωγραφική, είναι ο Μαρκ Ρόθκο, όσο περίεργο ενδεχομένως να ακούγεται, και αυτό λόγω της ατμόσφαιρας και του υπαρξιακού προβληματισμού που απορρέουν από τα έργα του... Ο μίνιμαλ τρόπος διήγησης που αναφέρετε, είναι στοιχείο που συνειδητά έχω επιλέξει καθώς ακολουθώ πολύ αυστηρούς κανόνες στη δουλειά και στην αφήγησή μου, με βασικότερο το ότι δεν επιτρέπω να υπάρχει τίποτα πάνω στο έργο που να μην έχει ουσιαστικό λόγο ύπαρξης και αφαιρώ ό,τι μπορεί να φύγει. Δεν φορτώνω τον καμβά με ανούσιες λεπτομέρειες και εξυπνίστικα εφέ, δεν αφήνω “ίχνη” από το πινέλο χρησιμοποιώντας, μια πινελιά που στάζει, δεν γρατζουνώ τον καμβά, δεν κολλώ τίποτα πάνω του, δεν τον κάνω τρισδιάστατο επεκτείνοντάς το στον χώρο, δεν με ενδιαφέρει η εύκολη πρόκληση, γι’ αυτό δεν χρησιμοποιώ βίαια ή σεξουαλικής φύσεως θέματα, δεν παραμορφώνω κλπ. Προσπαθώ να “προκαλώ” με την υπαρξιακή ατμόσφαιρα και τα προς αποκρυπτογράφηση μηνύματα, που ενδεχομένως απορρέουν από τους πίνακές μου.

Ξετυλίγοντας το νήμα του χρόνου που διατρέχει τα έργα σας, αυτό που έχει αλλάξει είναι τα χρώματα, τα οποία είναι πιο σκληρά, μουντά και ταυτόχρονα εμπεριέχουν και μία σιγουριά. Το στοιχείο, όμως που σας χαρακτηρίζει είναι αυτή η μοναχική γυναικεία φιγούρα που σας μοιάζει και ο θεατής δεν είναι και σίγουρος ότι είστε εσείς. Έχει σχέση με το συνειδητό και το υποσυνειδητό; Είναι ο εαυτός-κριτής, παρατηρητής; Σας συντροφεύει αυτή η φιγούρα στα όνειρα και τους εφιάλτες, είναι φύλακας άγγελος;

Όλα αυτά ισχύουν μάλλον, αλλού λιγότερο και αλλού περισσότερο συνειδητά.

Γιατί τα καινούργια έργα-λάδια της περιόδου 2019-2020, κατακλύζονται από τόσο γκρι και μοναξιά; Παρόλο που η ανθρώπινη παρουσία, γίνεται αισθητή και μέσα από τ’ αντικείμενα και τον τρόπο που τα τοποθετείτε στον καμβά. Αλλά και η σχέση του εσωτερικού με το εξωτερικό, επικεντρώνεστε περισσότερο στον εσωτερικό χώρο. Σας επηρέασε η οικονομική κρίση; Σας ώθησε σε μια πιο εσωτερική κατάσταση και σε μία προσωπική ενδοσκόπηση; Ήταν εφελτήριο καλλιτεχνικής δημιουργίας για σας, όπως υποστήριζαν και προσδοκούσαν, φίλοι μας στο εξωτερικό από τους Έλληνες καλλιτέχνες;

Μάλλον το αντίθετο θα έλεγα, τουλάχιστον τον πρώτο καιρό της κρίσης, όπου υποβλήθηκα σταδιακά σε μια οικονομική αφαιμάξη, αναγκάστηκα να αναζητήσω άλλους τρόπους για την ανεύρεση χρημάτων και να βγω ακούσια από την οικεία σε μένα εσωστρέφεια και ενδοσκόπηση, με αποτέλεσμα να απομακρυνθώ από την εμπνευση και τη δημιουργία. Για αρκετά μεγάλο διάστημα δεν ήμουν ιδιαίτερα παραγωγική και η διάθεσή μου ήταν πολύ πεσμένη. Ευτυχώς οι προσπάθειες ανεύρεσης άλλων επαγγελματικών δραστηριοτήτων, δεν είχαν ιδιαίτερα οικονομικά αποτελέσματα και έτσι επικεντρώθηκα και πάλι στη ζωγραφική μου, αναλαμβάνοντας απλά η ίδια κάποια πράγματα στον τρόπο προβολής μου. Αυτά τα έργα με τους άδειους εσωτερικούς χώρους ανήκουν στο concept της καινούργιας δουλειάς που ετοιμάζω. Το κατά πόσο επηρεάστηκα στην επιλογή αυτής της θεματικής και της χρωματικής παλέτας, από την οικονομική αλλά και προσωπική κρίση, είναι μάλλον λίγο νωρίς να αποφανθεί κανείς. Σίγουρα πάντως όλο αυτό με έκανε πιο τολμηρή και λιγότερο ευάλωτη, στην κριτική των άλλων απέναντι σε εμένα και στη δουλειά μου.

Ωστόσο, υπάρχει φως στα έργα σας, το οποίο, μεταφέρει ένα ελπιδοφόρο μήνυμα. Η στιγμή που πραγματοποιείται

αυτή η συνέντευξη δεν είναι η καλύτερη, με τον μισό πλανήτη σε καραντίνα, λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού, ωστόσο προσωπικά, πιστεύω ότι είναι μία στιγμή που θα μας βοηθήσει να επαναπροσδιορίσουμε και η αφύπνιση που δεν προέκυψε από την οικονομική κρίση, θα προκύψει από αυτήν εδώ την ηθική κρίση. Συμφωνείτε;

Παρά το γεγονός ότι τα έργα που φτιάχνω εκφράζουν πιο “σκοτεινά” σημεία της ανθρώπινης ύπαρξης και εμπεριέχουν συχνά το στοιχείο της απειλής ως κύριο συστατικό της συγκινησιακής εμπειρίας, σαν άνθρωπος είμαι αισιόδοξος και ενδεχομένως να διεισδύει ασυνείδητα και αυτό το στοιχείο στα έργα μου. Μακάρι να συμβεί αυτό που λέτε, να απαλλαχτούμε από τον ακραίο ναρκισσισμό που έχει κατακλύσει τα πάντα τα τελευταία χρόνια και να επαναφέρουμε κάποιες ξεχασμένες αξίες στην καθημερινότητά μας!

Θα ήθελα να κλείσουμε τη συνέντευξή μας ελπιδοφόρα: μελάني- στυλό bic... ξαφνικά περνάτε από ένα υλικό βαρύ όπως το λάδι στον καμβά σε ένα ελαφρύ όπως το μελάني στο χαρτί. Πού οφείλεται αυτή η μετάβαση, πώς προέκυψε; Αυτά τα έργα, μοιάζουν με παραμύθια... σου επιτρέπουν να εισχωρήσεις και να ονειρευτείς...έναν καλύτερο κόσμο.

Αυτά τα έργα ξεκίνησαν σίγουρα από την κρίση. Έψαχνα έναν τρόπο να δημιουργήσω έργα μικρά, κάπως πιο γρήγορα από τα αντιστοιχού μεγέθους λάδια και πιο προσιτά οικονομικά. Σκέφτηκα το bic, γιατί είχα κάνει και πολύ παλαιότερα, στο Βερολίνο, σχέδια με bic, επηρεασμένη τότε από έργα του Γιαν Φάμπρ και μου άρεσε πολύ όλη η διαδικασία, αυτό το τσίκι τσίκι, το συγκεκριμένο μπλε χρώμα, ακόμα και η μυρωδιά... Πράγματι τα έργα αυτά έχουν μία εντελώς δικιά τους αύρα, προσωπικά μου θυμίζουν λίγο εικονογραφήσεις από παλιά παραμύθια, το αν σου επιτρέπουν να ονειρευτείς κι έναν καλύτερο κόσμο δεν ξέρω, αλλά αν νοιώθετε εσείς έτσι, χαίρομαι!...

Πρώτη Δημοσίευση www.dreamideamachine.com

© Συνέντευξης Έφη Μιχάλαρου